
Často kladené dotazy (FAQ)

V této sekci naleznete odpovědi na časté dotazy jak k tématu [otevřené vědy](#), tak [otevřeného přístupu k vědeckým publikacím](#) i k otázkám na správu a otevírání [výzkumných dat](#).

Open science

1. [Co znamená open science?](#)
2. [Co spadá pod open science?](#)
3. [Jaké podmínky se vztahují k open science v programu Horizon Europe?](#)

Co znamená open science?

Dle portálu [FOSTER Open Science](#), je „*otevřená věda (open science, OS) hnutím, jehož cílem je zpřístupnit a šířit vědecký výzkum, data a informace na všech úrovních společnosti*“. Jedná se o nový směr / iniciativu, jejíž principy lze aplikovat na celý výzkumný proces, následné šíření výsledků a jejich zpřístupnění široké veřejnosti. Zároveň open science podporuje kolaboraci ve vědě, stejně jako zapojení společnosti do vědy.

```
<iframe width="560" height="315" src="https://www.youtube.com/embed/3m6p6w8oOw4" title="YouTube video player"
frameborder="0" allow="accelerometer; autoplay; clipboard-write; encrypted-media; gyroscope; picture-in-picture"
allowfullscreen></iframe>
```

POZOR: Nezaměňovat **open science** s projektem [Otevřená věda Akademie věd České republiky](#).

Co spadá pod open science?

Open science není pouze publikační režim open access a správa výzkumných dat.

Mezi nejznámější odvětví open science spadá: open access, správa výzkumných dat, citizen science, open educational resources a další. [Portál FOSTER](#) nabízí následující [taxonomii open science](#).

Jaké podmínky se vztahují k open science v programu Horizon Europe?

Stejně jako v předchozím rámcovém programu, i Horizon Europe ukládá všem příjemcům povinnost zajistit **otevřený přístup** k vědeckým informacím, a to jak k **publikacím**, tak **výzkumným datům** a dalším výstupům, a také povinnost vytvořit [plán managementu dat](#). Nově se také open science dostává do hodnocení projektů.

Více informací k **open science v Horizon Europe** naleznete na [samostatné stránce](#) Centra.

Open access

1. [Co znamená open access?](#)
2. [Jaký je rozdíl mezi zelenou a zlatou cestou open access?](#)
3. [Existuje open access politika Univerzity Karlovy?](#)
4. [Jaké jsou možnosti financování publikačních poplatků \(APC\) na Univerzitě Karlově?](#)
5. [Již jsem publikoval/a článek v časopisu a nyní bych jej chtěl/a zpřístupnit v otevřeném repozitáři. Co mám dělat?](#)
6. [Existuje seznam nedůvěryhodných časopisů a vydavatelství \(tzv. predátorů\)?](#)
7. [Kteří poskytovatelé financí open access u publikovaných výsledků vyžadují?](#)
8. [Jaký je rozdíl mezi otevřenými repozitáři a vědeckými sociálními sítěmi jako ResearchGate a Academia.edu?](#)
9. [Myšlenka open access mě zaujala, ale potřeboval/a bych se poradit, jak postupovat. Na koho se mohu na Univerzitě Karlově obrátit?](#)

1. Co znamená open access?

Open access, česky otevřený přístup, je publikačním modelem, který zajišťuje trvalý, okamžitý, svobodný a bezplatný online přístup k plným textům publikovaných vědeckých výsledků.

Bližší informace naleznete v [sekci open access](#).

2. Jaký je rozdíl mezi zelenou a zlatou cestou open access?

Zelená cesta open access je kombinací publikování článku v časopisu (otevřeném nebo tradičním s obsahem dostupným za poplatek/předplatné) a uložení plného textu článku do otevřeného repozitáře autorem (tzv. autoarchivace).

Zlatá cesta open access znamená publikování v otevřeném (open access) časopisu, otevřený přístup tedy nezajišťuje autor, nýbrž vydavatel.

Obě cesty open access jsou plně komplementární (nevylučují se) a z hlediska zvýšení viditelnosti své práce je vhodné je kombinovat.

Více informací naleznete v [sekci open access](#).

3. Existuje open access politika Univerzity Karlovy?

Univerzita Karlova nemá stanovenou mandatorní (povinnou) open access politiku. Nicméně Akademický senát Univerzity Karlovy na svém zasedání dne 15. prosince 2017 schválil návrh společné [deklarace k politice otevřeného přístupu na Univerzitě Karlově](#), jejímž cílem je nastavit na UK dostatečné podmínky pro následné zavedení institucionální politiky.

4. Jaké jsou možnosti financování publikačních poplatků (APC) na Univerzitě Karlově?

Univerzita Karlova v současnosti nemá centrální fond pro pokrytí nákladů na open access poplatky. Tyto poplatky jsou vesměs uznatelnými náklady v projektových rozpočtech (je proto potřeba na tyto náklady pamatovat při navrhování rozpočtu u nových projektů).

Korespondenční autoři z Univerzity Karlovy také mohou využít **slevy a vouchery** na open access publikační poplatky u [vybraných vydavatelů](#).

5. Již jsem publikoval/a článek v časopisu a nyní bych jej chtěl/a zpřístupnit v otevřeném repozitáři. Co mám dělat?

Již publikovaný článek lze zpřístupnit zelenou cestou open access, tedy nahráním článku do otevřeného repozitáře (autoarchivace). Užitečným nástrojem pro vyhledání vhodného repozitáře je kupř. databáze [OpenDOAR](#) nebo [OpenAIRE](#).

Je ale vždy nezbytné si předem **ověřit, zda vydavatel**, u kterého jste článek publikovali, **autoarchivaci dovoluje**. Podmínky autoarchivace jsou zpravidla uvedeny v licenční smlouvě, kterou vydavatel před publikováním s autorským kolektivem sjednává. Pakliže nemáte vy ani korespondenční autor k dispozici licenční smlouvu, nabízí se využít službu [SHERPA/RO-MEO](#), která má ale pouze referenční charakter. Pokud vydavatelská smlouva autoarchivaci neumožňuje, vyžádejte si před podpisem výjimku prostřednictvím dodatku k licenční smlouvě.

Více informací k možnostem autoarchivace naleznete v [sekci Chci publikovat otevřeně](#).

6. Existuje seznam nedůvěryhodných časopisů a vydavatelství (tzv. predátorů)?

Nejnámějším seznamem nedůvěryhodných vydavatelů a časopisů byl tzv. Beallův seznam, jehož provoz byl v roce 2017 ale ukončen. Důvody k zařazení časopisu na tzv. blacklisty nemusí být vždy jednoznačné a mohou vyvolat právní odezvu od nařčeného vydavatele. Z tohoto důvodu je vždy nezbytné individuálně posoudit důvěryhodnost konkrétního vybraného časopisu či vydavatele, u kterého chcete publikovat.

Na stránkách Centra pro podporu open science naleznete [typické znaky predátorů](#) a tipy, jak se jim vyvarovat. Zároveň Centrum připravilo [návod pro autory z UK](#), obsahující základní informace o predátorských časopisech.

7. Kterí poskytovatelé financí open access u publikovaných výsledků vyžadují?

V čele poskytovatelů financí, vyžadujících open access, je Evropská komise, nicméně se dá předpokládat, že jich bude v budoucnu přibývat. Zasadit se o to může zejména [iniciativa COALITION S](#).

Bližší informace o podmínkách u konkrétních poskytovatelů naleznete v [samostatné sekci na webu Centra](#).

8. Jaký je rozdíl mezi otevřenými repozitáři a vědeckými sociálními sítěmi jako ResearchGate a Academia.edu?

Academia a ResearchGate jsou komerčními akademickými sociálními sítěmi, jejichž hlavním záměrem je propojení výzkumných pracovníků. Často se snaží shromažďovat osobní údaje a pro přístup k obsahu je často nutné se přihlásit. Tím nesplňují definici otevřeného přístupu, který má být okamžitý, bezplatný, trvalý a svobodný.

Otevřené repozitáře jsou nekomerčními platformami, které obvykle mají širší možnosti při ukládání článků (vyplnění metadat apod.), zároveň jsou interoperabilní s ostatními nástroji a prohledatelné běžnými vyhledávacími i agregátory vědeckého obsahu. Některé repozitáře zajišťují dlouhodobou archivaci.

9. Myšlenka open access mě zaujala, ale potřeboval/a bych se poradit, jak postupovat. Na koho se mohu na Univerzitě Karlově obrátit?

Na Univerzitě Karlově bylo za tímto účelem zřízeno Centrum pro podporu open science při Ústřední knihovně. Zároveň existuje fakultní podpůrná síť [koordinátorů open access](#).

Bližší informace z oblasti open access naleznete na stránkách v [sekci Chci publikovat otevřeně](#) nebo nás [můžete kontaktovat](#).

Výzkumná data

1. [Co všechno patří mezi výzkumná data?](#)

2. Co jsou to metadata?
3. Co je to plán managementu dat / Data Management Plan / DMP?
4. Jsou k dispozici příklady vyplněných DMP?
5. Jak mohu vytvořit DMP?
6. Na koho se mohu obrátit, pokud potřebuju s tvorbou DMP pomoci?
7. Kde mohu najít existující data, která mohu využít ve svém výzkumném projektu?
8. Našel/a jsem data, která se týkají problematiky, kterou zkoumám. Jak poznám, že jsou data užitečná a mohu je použít?
9. Jak mám citovat použité data?
10. Jak mohu ke svým datům přidělit perzistentní identifikátor (např. DOI)?
11. Jsem na začátku výzkumu a vím, že bych po skončení projektu chtěl/a svá data otevřeně publikovat. Co pro to musím udělat?
12. Chtěl/a bych svá data sdílet, ale data obsahují osobní údaje. Co s tím mohu udělat?
13. Chtěl/a bych svá výzkumná data sdílet, kam je mohu uložit, aby k nim ostatní vědci měli přístup?
14. Má Univerzita Karlova institucionální repozitář pro ukládání vědeckých dat?
15. Co znamená, že jsou data FAIR?
16. Kteří poskytovatelé financí mají nějaké požadavky týkající se výzkumných dat?
17. Jsem vydavatel / editor akademického časopisu a chtěl/a bych, aby autoři sdíleli podkladová data k publikovaným článkům. Jak na to?

1. Co všechno patří mezi výzkumná data?

Výzkumná data mohou mít různou podobu a mohou být jak digitální, tak analogová. Kromě typických tabulek s naměřenými hodnotami se může jednat například o fotografie, audio a video nahrávky, dotazníky, odpovědi na testové otázky, přepisy rozhovorů, laboratorní deníky, terénní poznámky, číselníky, software, počítačový skript, nebo také o vzorky či exempláře.

2. Co jsou to metadata?

Metadata jsou popisem dat. Obsahují například informace o tom, kdo je autorem dat nebo kdy a jakým způsobem data vznikala. Na stránkách Digital Curation Centre najdete informace k [oborovým metadatačním standardům](#).

3. Co je to plán managementu dat / Data Management Plan / DMP?

Plán managementu dat (DMP) je dokument, který specifikuje, jaká data a jakým způsobem budou během výzkumu vytvářena, a obsahuje informace o jejich dostupnosti a využití. Někteří poskytovatelé financí (např. [H2020: ORD Pilot](#)) pak vyžadují vyplnění a odevzdání DMP jako součást plnění podmínek grantové dohody. Více k DMP naleznete v [samostatné sekci](#).

4. Jsou k dispozici příklady vyplněných DMP?

Seznam vyplněných DMP můžete nalézt na stránkách [Digital Curation Centre](#) nebo na stránkách nástroje DMPonline v záložce [Public DMPs](#).

5. Jak mohu vytvořit DMP?

Pro tvorbu DMP doporučujeme využívat nástroj [DMPonline](#), který je zdarma, obsahuje řadu šablon (včetně šablony pro projekty v Horizon 2020) a nápovědu k jejich vyplnění a umožňuje sdílení plánu s vašimi spolupracovníky.

6. Na koho se mohu obrátit, pokud potřebuju s tvorbou DMP pomoci?

Pro pomoc s tvorbou DMP kontaktujte tým podpory na dmp@cuni.cz.

7. Kde mohu najít existující data, která mohu využít ve svém výzkumném projektu?

Existující data ke svému projektu můžete nalézt v datových repozitářích. V registru datových repozitářů [re3data.org](#) můžete vyhledávat repozitáře podle různých filtrů, např. podle oborového zaměření, a v nalezených repozitářích pak můžete vyhledávat samotná data. Elsevier nabízí vyhledávač [DataSearch](#) (beta verze), který shromažďuje informace o datech dostupných v jiných repozitářích a umožňuje například filtrovat výsledky podle typu dat (tabulka, obrázek atd.). Využití můžete také datové časopisy (data journals), které publikují recenzované články o datech (včetně odkazu na popisovaná data) a zajišťují tak, že publikovaná data jsou vysoké kvality a dobře popsána.

8. Našel/a jsem data, která se týkají problematiky, kterou zkoumám.

Jak poznám, že jsou data užitečná a mohu je použít?

1. Zkontrolujte, že jsou data z důvěryhodného zdroje (např. certifikované datové repozitáře, známý autor, recenzovaný datový časopis).
2. Zkontrolujte, že jsou data důkladně popsána a uvádí kontext, ve kterém byla sbírána (např. na jaké populaci a v jakých podmínkách byl sběr dat provádět).
3. Zkontrolujte, zda nalezená data můžete opětovně využít a za jakých podmínek (licence, svolení autora s využitím dat).
4. Pokud použijete ve svém výzkumu data někoho jiného, nezapomeňte je řádně ocitovat.

9. Jak mám citovat použitá data?

Stejně jako u citování publikací je důležité uvést dostatek informací tak, aby data mohla být snadno vyhledatelná a identifikovatelná. Některé repozitáře uvádí doporučený formát citace uloženého datasetu, který můžete využít. Pokud u dat není uvedený doporučený formát citace, pak byste měli uvést alespoň autora dat, rok, kdy byla data publikována, název datasetu, vydavatele nebo repozitář, perzistentní identifikátor (pokud je datům přidělen).

10. Jak mohu ke svým datům přidělit perzistentní identifikátor (např. DOI)?

K přidělení perzistentního identifikátoru je třeba služba, která má oprávnění identifikátory přidělovat – u vědeckých publikací jsou to typicky vydavatelé, u vědeckých dat tuto službu mohou poskytovat některé repozitáře. Když vybíráte vhodný repozitář pro svá data, zkontrolujte, zda vašim datům identifikátor přidělí.

11. Jsem na začátku výzkumu a vím, že bych po skončení projektu chtěl/a svá data otevřeně publikovat. Co pro to musím udělat?

1. Pokud využíváte data, která vytvořil někdo jiný, zkontrolujte, že jejich autor (např. prostřednictvím licence) sdílení dat povoluje.
2. Pokud pracujete v týmu, domluvte se na sdílení se svými spolupracovníky.
3. Pokud během výzkumu pracujete s lidskými subjekty, musíte mít se zveřejněním takto získaných dat jejich souhlas. Pojistit se můžete například získáním jejich informovaného souhlasu, nebo anonymizací dat před jejich zveřejněním. Doporučení, jak napsat informovaný souhlas a vzorový formulář naleznete na [Sharepointu GDPR](#).

12. Chtěl/a bych svá data sdílet, ale data obsahují osobní údaje. Co s tím mohu udělat?

1. Pokud je to možné, osobní údaje z dat odstraňte.
2. Data před zveřejněním anonymizujte. Např. místo jmen účastníků výzkumu použijte číselné označení, místo uvádění konkrétního věku uveďte věkové rozmezí atd. K anonymizaci dat můžete také využít některé nástroje, jako je např. [Amnesia](#).
3. Pokud není možné osobní údaje odstranit nebo anonymizovat, musíte mít ke sdílení takových údajů informovaný souhlas od účastníků výzkumu.
4. Pro další informace týkající se práce s osobními údaji se obraťte na pověřence pro ochranu osobních údajů Univerzity Karlovy na gdpr@cuni.cz.

13. Chtěl/a bych svá výzkumná data sdílet, kam je mohu uložit, aby k nim ostatní vědci měli přístup?

Nejvhodnějším způsobem uchování a sdílení výzkumných dat je jejich uložení do oborového datového repozitáře. Oborové repozitáře jsou zpravidla lépe uzpůsobené potřebám komunity a navíc zajistí, že se vaše data dostanou k vědcům z vašeho oboru. Vhodný oborový repozitář můžete najít např. na [re3data.org](#). Pokud se vám nepodaří najít vhodný oborový repozitář, můžete svá data uložit do obecného repozitáře jako např. [Zenodo](#), [Figshare](#) nebo [Dryad](#). Více informací ke sdílení dat naleznete v [samostatné sekci na stránkách Centra](#).

14. Má Univerzita Karlova institucionální repozitář pro ukládání vědeckých dat?

Univerzita Karlova vlastní datový repozitář zatím neprovozuje. Pro ukládání výzkumných dat doporučujeme využít oborové repozitáře, které můžete vyhledat např. prostřednictvím [re3data.org](#), nebo obecný repozitář [Zenodo](#).

15. Co znamená, že jsou data FAIR?

FAIR data jsou taková data, která jsou dobře vyhledatelná (Findable), dostupná (Accessible), interoperabilní (Interoperabilní) a opětovně využitelná (Reusable). Více o principech FAIR se můžete dočíst na stránkách iniciativy [GO FAIR](#) a pomocí [tohoto checklistu](#) si můžete ověřit, jak FAIR vaše data jsou.

16. Kteří poskytovatelé financí mají nějaké požadavky týkající se výzkumných dat?

V čele poskytovatelů financí, kteří se ve svých podmínkách věnují výzkumným datům, stojí Evropská komise se svými rámcovými programy na podporu výzkumu a inovací ([Horizon 2020](#) následovaný programem [Horizon Europe](#)), nicméně se přidávají i další poskytovatelé, a to i v ČR (např. Program [KAPPA TA ČR](#) nebo institucionální soutěž [Primus](#)).

Bližší informace o podmínkách konkrétních poskytovatelů financí, které se vztahují k open science, naleznete na stránkách Centra v samostatné sekci [OS a poskytovatelé financí](#).

17. Jsem vydavatel / editor akademického časopisu a chtěl/a bych, aby autoři sdíleli podkladová data k publikovaným článkům. Jak na to?

Postupně se stává běžnou praxí, že vydavatelé akademických časopisů nebo i jednotlivé časopisy mají datové politiky, které stanovují, jak by měli autoři nakládat s podkladovými daty k publikovaným článkům, jako příklad můžeme uvést např. [Nature Research](#) . V [tomto příspěvku](#) pak najdete několik tipů, co by se mělo v datové politice akademického časopisu objevit. V případě dotazů na tuto problematiku se můžete na [Centrum obrátit](#) .